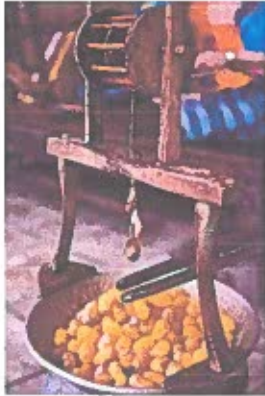

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน
ตำบลโพนค้อ

จัดทำโดย

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลโพนค้อ
อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติตำบลโพนค้อ

ตำบลโพนค้อ ชนพื้นบ้านเป็นคนเผ่าเยอ ตั้งเป็นกลุ่มมาเมื่อใดไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่มีเอกสารพอที่จะอ้างอิงได้คือ เอกสารการจัดตั้งวัด (ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติวัดบ้านโพนค้อ) ว่าวัดบ้านโพนค้อ ตั้งมาเป็นเวลานาน เป็นวัดเก่าแก่โบราณ ตามหลักฐานเอกสารเลขทะเบียนที่ว่า วัดบ้านโพนค้อเริ่มสร้างเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๒๖๖ และได้รับพระราชทาน “สุรคามสีมา” ลงวันที่ ๗ เมษายน ๒๔๗๔ สันนิษฐานว่าหมู่บ้านนี้ตั้งมาก่อน พ.ศ. ๒๒๖๖ คนเผ่าเยอเข้ามายังประเทศไทย มี ๒ นัยยะ คือ จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์อาณาจักรลาว มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครเวียงจันทน์ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๖ ราชสำนักนครเวียงจันทน์ เกิดการแย่งชิงอำนาจปกครองกัน ชาวเยอกลุ่มหนึ่งคือชนพื้นเมือง อัดปือ เมืองแสนแปหรือแสนปาง ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย เยอกลุ่มนี้อพยพปะปนเข้ามากับชาวส่วย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๖๐ ในสมัยเดียวกันกับการอพยพของชาวส่วย ตากะจะ – เชียงชั้น เชียงปุ่น เชียงสี่ เชียงสง เชียงมะ และเชียงชัย ตากะจะและเชียงชั้น เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านประสาทสี่เหลี่ยม (บ้านควนใหญ่) ประมาณ พ.ศ. ๒๒๖๐ ปัจจุบันเป็นอำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ และเยอกลุ่มนี้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านโพนค้ออีกนัยหนึ่ง ซึ่งเล่าต่อ ๆ กันมา (โดยอาจารย์วัฒนะ นาวิ) ว่าประเทศลาวเกิดทุกข์ภัย มีความเป็นอยู่แร้นแค้น ทั้งเป็นชนกลุ่มน้อย รัฐละเลยไม่เคยช่วยเหลือ และไม่เคยมส่งส่วยประจำปี กลัวจะมีโทษทัณฑ์ จึงชวนกันมาเดินทางเข้ามาพึ่งชาวไทย โดยล่องเรือมาตามลำแม่น้ำโขง มีท้าวกระตะศิลา เป็นหัวหน้า ล่องเรือมาถึงปากแม่น้ำมูลแล้วล่องเรือตามลำแม่น้ำมูลถึงบึงคงโคก (โคก หมายถึง พื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง) จึงตั้งชื่อบ้านนี้ว่า บ้านคงโคก หรือบ้านคง คืออำเภอราชไศลในปัจจุบัน และมีชาวเยอกลุ่มหนึ่ง แยกออกจากบ้านคงโคก อพยพมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของราชไศล ผ่านมาทางบ้านเก่า (พันทา-เจียงอี) เลยมายังที่ดอนหรือที่โนนแห่งหนึ่ง ซึ่งโนนหรือโพน หมายถึงพื้นที่สูงกว่าระดับพื้นดินธรรมดา และ ณ ที่โนนแห่งนี้ มีต้นไม้ที่หมู่คนเรียกว่า “ต้นค้อ” เป็นไม้ยืนต้น ผลมีรสเปรี้ยว ชาวเยอเรียกว่า “ชัยกะไผ่” ขึ้นอยู่มากมาย จึงตั้งชื่อบ้านนี้ว่า บ้านโนนค้อ หรือบ้านโพนค้อ จวบจนทุกวันนี้วัฒนธรรมของคนเผ่าเยอ

เยอมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เช่น วัฒนธรรมทางภาษา เยอมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน เคยคิดประดิษฐ์อักษรพร้อม ๆ กับชนชาติเขมร (ขอม) แต่เพราะกลุ่มชนคนเผ่าเยอเป็นชนกลุ่มน้อย อาณาจักรของคนเผ่าเยอล่มสลาย ไม่มีประเทศเป็นของตนเอง อักษรตัวหนังสือและการเขียนระบบการจัดเก็บและการถ่ายทอดที่ดี จึงไม่มีตัวหนังสือเขียน ปัจจุบันเหลือแต่ภาษาพูด เช่น “กวยชุนะเกิดแซมชายกะเกื้อ” (คนทุกคนเป็นพี่น้องกัน)ตำบลโพนค้อ เป็นตำบลขนาดเล็ก ห่างจากตัวจังหวัด ๑๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๑๔,๐๓๓ ตารางกิโลเมตร หรือ ๗,๖๔๓ ไร่ ๓ งาน มี อาณาเขตติดต่อกับตำบลใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จรด	ตำบลโพนข่า
ทิศใต้	จรด	ตำบลจาน - ทุ่ม
ทิศตะวันออก	จรด	ตำบลจาน
ทิศตะวันตก	จรด	ตำบลข่า

ประชากร มีฐานะค่อนข้างพอมือพอกิน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ นอกนั้นประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย และรับจ้าง

การปกครอง จากคำบอกเล่า เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๒๐ “ตาแสงลา” เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ทำหน้าที่ปกครองหมู่บ้าน กำหนดยศเทียบเท่ากับ “นายตำบล” ปกครองหมู่บ้านนี้มาหลายสิบปี เมื่อตาแสงลาถึงแก่กรรม มี ผู้ทำหน้าที่ปกครองต่อมาดังนี้

๑. นายตัน สีเหลือง ได้รับเลือกเป็นกำนันตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองมณฑล (ส่วนท้องถิ่น) เป็นกำนัน

คนแรกในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งพระองค์ได้ทรงตรากฎหมายให้มีการเลือกตั้งกำนันปกครองตำบลเป็นครั้งแรก

๒. นายบุญมา บุญนำ ได้รับเลือกเป็นกำนันเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๐ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔

ตำบลโพนค้อ แบ่งการปกครองออกเป็น ๘ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ ๑ บ้านโพนค้อ ปกครองโดย นายบุญมา บุญนำ กำนันตำบลโพนค้อ

หมู่ที่ ๒ คุ่มมะเกลือ ปกครองโดย นายบาง เขตตะ

หมู่ที่ ๓ คุ่มเมือง ปกครองโดย นายพุ่ม เทศะบำรุง

หมู่ที่ ๔ บ้านสามเมีย ปกครองโดย นายผิว โอชา

หมู่ที่ ๕ คุ่มตะวันออก ปกครองโดย นายอ้วน รัศมี

หมู่ที่ ๖ บ้านหนอง ปกครองโดย นายสิงห์ โสมา

หมู่ที่ ๗ บ้านกลาง ปกครองโดย นายบุญมา สระ

หมู่ที่ ๘ บ้านยานาง ปกครองโดย นายศิลา สุขศรี

และในช่วงนี้บ้านเมืองเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงอยู่ระหว่างสงครามอินโดจีน พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๔

หมู่บ้านโพนค้อไปรวมเข้ากับตำบลโพนค่า คือ กำนันอยู่บ้านโพนค้อ แต่ตำบลเป็นตำบลโพนค่า แต่เกิดปัญหาเนื่องจากหมู่ที่ ๔ บ้านสามเมียไม่ไปเข้าร่วมด้วย เพราะเห็นว่าอยู่ห่างไกล และอยู่ใกล้ชิดติดกับบ้านจาน ตำบลจาน บ้านสามเมียจึงไปขึ้นต่อตำบลจานตั้งแต่นั้นมา และเวลาต่อมาเห็นว่ายากต่อการปกครอง จึงยุบหมู่บ้านเหลือเพียง ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านโพนค้อ มีนายบุญมา บุญนำ เป็นกำนันปกครอง , หมู่ที่ ๒ บ้านหนอง มีนายเที่ยง สุวรรณเสาร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านเมื่อสงครามสงบลง ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้จัดตั้งหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอีก คือ

หมู่ที่ ๓ บ้านยานาง นายทองสุรย์ กันทะบุตร ผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๔ บ้านกลาง นายสุรย์ทอง คำหล้า ผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ ๕ บ้านโนน นายบุญมา จำนันท์ ผู้ใหญ่บ้าน

ในเวลาต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ นายบุญมา บุญนำ ลาออกจากกำนันเพราะอายุมาก นายประสิทธิ์ คำหล้า จึงเป็นกำนันตำบลโพนค้อคนต่อมา ปัจจุบันการปกครองเปลี่ยนไป มีเขตพื้นที่การปกครองจำนวน

๖ หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ ๕ บ้านโนน	นายวิจิตร	เสนาง	กำนันตำบลโพนค้อ
หมู่ที่ ๑ บ้านโพนค้อ	นายประกิจจา	สาระใต้	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๒ บ้านโพนค้อ	นางยสุตมา	โลกรักษ์	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๓ บ้านยานาง	นายสุรศักดิ์	จันทศิลา	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๔ บ้านกลาง	นายพรมสร	คำเนตร	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๖ บ้านตะวันออก	นายประเสริฐ	เทศบำรุง	ผู้ใหญ่บ้าน

บทนำ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟูและ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงาม ของท้องถิ่นและของชาติและจัดให้มีพื้นที่ สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ ประชาชนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทยมี ความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงสร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมค สอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับ สังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

องค์การบริหารส่วนตำบลโพนค้อ ได้เล็งเห็น ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้จัดทำฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ ชาวบ้านหรือ ปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน ความหมาย ของภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหมายว่าพื้นที่ชั้นพื้นเพปัญญาหมายความว่าการรอบรู้ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิด แต่การเรียนรู้และ คิดว่ามีปัญญาหมายถึงพื้นที่ความรู้ความสามารถภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง ความสามารถในการใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อ พัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทย

หมอรักษากระดูก / จับเส้น / นวดแผนโบราณ ประกอบด้วย

๑. นางสาวอินทอง	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๒. นางสาวสุภาพร จันทศิลา	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๓. นายบุญยงค์ นันทะวงศ์	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๔. นางสาวนิลวรรณ สีเหลือง	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑
๕. นางอรัญญา คำเนตร	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๖. นางพนิดา วงศ์ชัย	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓

หมอรักษาโรคแผนโบราณ / หมอพื้นยารักษาโรค ประกอบด้วย

๑. นางชิน นาคภูมิ	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๒. นายสี รินทอง	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔

หมอตำยาสมุนไพร ประกอบด้วย

๑. นายเดช คำมะรักษ์	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี

หมอทำมงคล / ไหว้ภูมิ / ทำเคราะห์บ้าน / ขึ้นบ้านใหม่ / งานแต่งงาน ประกอบด้วย

๑. นายพันธ์ ฤทธิเดช	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๒. นายประกิจจา สาระใต้	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑
๓. นายสนิท บุญนำ	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม / ดนตรี

๑. นายเสน นาวิ	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒

การใช้ภาษาเยอ ประกอบด้วย

๑. นายประเสริฐ คำหล้า	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๒. นายสุทัศน์ คำเนตร	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๓. นายพิชิตชัย อินทอง	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑

การแต่งกลอน / พิธีกร / พิธีการ ประกอบด้วย

๑. นายสุทัศน์ คำเนตร	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๒. นายจันทวัฒน์ เรืองดี	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๓. นายณรงค์เดช รักษาติ	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๔. นางวรรณภา ปัญญา	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑

การทำนายศรียจากใบตอง ประกอบด้วย

๑. นางวิไล สีเหลือง	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑
๒. นางฉวี เพี้ยการุณ	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖

เครื่องจักรสาน ประกอบด้วย

๑. นางทิพาภรณ์ พวงสุวรรณ	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๒. นางอาชญา อัคร	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๓. นางสมร รินทอง	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๔. นางอรัญญา คำเนตร	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๕. นายประจบ คำหล้า	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๖. นางเทียมจันทร์ ศรีจันทร์	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๗. นางสิงห์ สีเหลือง	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖

การทอผ้า ประกอบด้วย

๑. นางสมคิด คำหล้า	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๒. นางกาญจนา ตูลรัมย์	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๓. นางทองวัน รักชาติ	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๔. นางบุญเลิง รักชาติ	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๕. นางแฉม ศรีจันทร์	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๖. นางบุสดี พรหมมาธร	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๗. นางจันทร์สมร สมสนิท	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๘. นางสุภาพร ผงผ่าน	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๙. นางสมศรี อัคร	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๑๐. นางสุนันทา คำเนตร	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๑๑. นางนันทนา กันหะบุตร	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖

การแสวงเสื่อ ประกอบด้วย

๑. นางวรรณภา ปัญญา	บ้านโพนค้อ หมู่ที่ ๑
๒. นางสุภาพร ผงผ่าน	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๓. นางนันทนา กันหะบุตร	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๔. นางทิพาภรณ์ พวงสุวรรณ	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔
๕. นายบุญยงค์ นันทวงษ์	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓
๖. นางกมลทิพย์ คำตา	บ้านกลาง หมู่ที่ ๔

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพ / การเกษตร

การทำปุ๋ยชีวภาพ ประกอบด้วย

๑. นายวิศักดิ์ คำเนตร	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖
๒. นายสุริศักดิ์ จันทศิลา	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓

การเลี้ยงโค / กระบือ ประกอบด้วย

๑. นางยสุดมา คำจันทร์	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๒. นายสิทธิ อินทอง	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๓. นายทองพัน มาตรฐาน	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๔. นางจารุพันธ์ คำผาง	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๕. นายบุญช่วย แก้วมณี	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๖. นายพรมมา จิตรจันทร์	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒
๗. นางอรพิน ชรินทร์	บ้านหนอง หมู่ที่ ๒

การทำนา / ทำการเกษตร ประกอบด้วย

๑. นายวิศักดิ์ คำเนตร	บ้านตะวันออก หมู่ที่ ๖

การเลี้ยงกบ ประกอบด้วย

๑. นางเดือนฤดี หลักคำ	บ้านโนน หมู่ที่ ๒

การเลี้ยงปลา ประกอบด้วย

๑. นางรัตน์ นันทวงษ์	บ้านยานาง หมู่ที่ ๓

ภาคผนวก

ภาพประกอบการเลี้ยงปลา

ภาพประกอบการเลี้ยงกบด้วยภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพประกอบกลุ่มจักสานพลาสติกตำบลโพนค้อ
ภาพประกอบการทำภาชนะจักสานบ้านกลาง หมู่ ๔

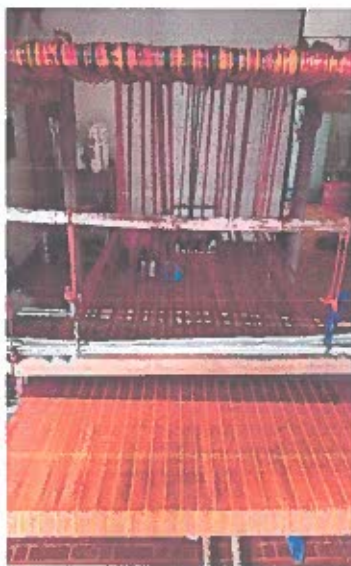

ภาพประกอบการออกแบบผ้าไหมที่นำมาจากท้องถิ่น

ภาพประกอบกลุ่มทอผ้าไหม

ภาพประกอบการเลี้ยงตัวไหมสู่เส้นไหมอันสวยงาม

ภาพกระบวนการเลี้ยงตัวไหมสู่เส้นไหม ตำบลโพนค้อ

